

A történelmi családokra alapozott kulturális-turisztikai attrakciók fejlesztésének lehetőségei

2018. november 28-án egy olyan megtisztelő feladatot kaptam, hogy mutassam be Kállósemjén példáján, miként lehet hasznosítani, új tartalommal megtölteni, jelképesen visszaadni annak a családnak az egykori lakhelyét, ahol éltek generációkon át.

Természetesen, ez nem csak óriási feladatokat, felelősség jelent a mindennapokban, hanem új kihívásokat is, hiszen azon túlmenően, hogy ismertetjük a látogatókkal egy nemesi család történetét egy adott területen – falu, város, megye, régió, ország –, konferenciák szervezésével, megemlékezésekkel, a még fel nem tárt, nem kutatott forrásokat is közkinccsé kell tennünk.

Nemcsak Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, hanem az országban is 1944-ig az ún. „történelmi” családok vezették a kisebb-nagyobb közösségeket. Honfoglalás kori, vagy több száz éves tradíciójuk adta meg nekik a tartást. Ez nagy felelősséget is jelentett számukra. Sajnos, a szovjet megszállással és a kitelepítésekkel, jogfosztásokkal, emigrációkkal, bebörtönzésekkel, kivégzésekkel mindez megtört. Az ún. rendszerváltoztatás után 30 évvel pedig még mindig nem foglalta el (vissza?) azt a méltó helyét az arisztokrácia, a nemesség, amely megilletné. Az ilyen jellegű településfejlesztések, épületrekonstrukciók ezt (is) szimbolizálnák.

Nemesi címerük egésze, vagy egyes elemei az 1990 után megalkotott települési címerekbe is bekerültek, tehát valamelyest fontosnak gondolták a tanácsok helyébe lépő önkormányzatok, hogy utaljanak a közös múltra ezzel is.

Miért kellene ezen a területen is szemléletváltás? Ezek a családok évszázadokon keresztül adtak a nemzetnek fontos tisztségviselőket, politikusokat, államférfiakat. Tulajdonképpen a Kárpát-medence birtokba vételétől ezer szállal összefonódott a települések és az ott birtokos családok története. Ezek nem túlzások, hanem tények. A magyar történelem nem mutatható be hitelesen a nemesség története nélkül. Mint ahogy az adott helyi közösségek históriája sem lenne teljes, ha megpróbálnánk kitörölni belőlük ezen famíliákat.

Az államosításkor azok a lakóépületek jártak a legjobban, amelyekben könyvtárakat vagy kultúrházakat alakítottak ki, de ahol gyermek-, vagy szociális otthonokat, tsz-irodákat, gépállomásokat, magtárakat, azok kevésbé, de ahol műtrágyát tároltak, azokat gyorsabb-lassabb pusztulásra ítélték.

A marxista történetírás testidegennek bélyegezte meg a nemességet az ország testén, minden baj okozóinak nevezte őket, akik a társadalmi fejlődés gátlói voltak. De ha ez igaz lett volna, akkor miként vélekedjünk Kazinczyról, Irinyiről, Kisfaludyról, Széchenyiről, Wesselényiről és még számos államférfiunkról?! Az egész magyar „nép” történetét egy osztályharcként mutatták be, akik a reakciós, fejlődésképtelen, csökevényes agyú nemesség és a másik „kizsákmányoló”, az Egyház ellen harcoltak. Mindez természetesen nem fedte a valóságot.

Ezért is van szükség szorosabb kapcsolatra a települések és a kastélyok, kúriák között, hogy rendezvények behozatalával egy élő kapcsolat alakuljon ki, érezze magáénak minden polgára a településnek, hogy az épület az övé is, hiszen sokuk felmenői dolgozott ott, és az uradalmakban.

Érdekes párhuzamok, kapcsolatok voltak a Lónyayak és Kállayak között. Nemcsak a két miniszterelnök, gróf Lónyay Menyhért és Kállay Miklós mellszobrai állnak a nyíregyházi megyeháza bejáratánál, fogadva az oda belépőket (előbbinek szobormásolata a tuzséri kastélykertben áll), hanem két rangos megyei önkormányzati kitüntetés, a Lónyay Menyhért-, és a Kállay András-díj is adományozásra kerülnek a rendszerváltozás óta a megyenapokon.

A többszörös rokonságok: Kemény János (1607-1662) erdélyi fejedelem két felesége Kállay és Lónyay-leányok voltak;

= I. Halmi, Ugocsa megye, 1632. Kállay Zsuzsanna (K. Ferenc és Bornemisza/Hegedüs Katalin leánya)

= II. Aranyosmedgyes, Szatmár megye, 1659. Lónyay Anna (†1693.) (L. Zsigmond beregi és krasznai főispán és Varkócs Margit bárónő leánya). Utódai első nejétől napjainkig szakadatlanul leágaznak.

Kállay Lipót (1852-1920) nyírbogdányi országgyűlési képviselő a 2. (nemesi) ágból származó Lónyay Ilonát (1863-1939) vette feleségül. Fiuk, Elemér (1882-1974) Kállay Helén (1894-1945) unokabátyja volt, akit Kállay Miklós (1887-1967) miniszterelnök vezetett oltár elé. Kállay Elemér neje, Buttykay Magdolna (1894-1987) Buttykay Ferenc (1849-1919) beregi főispán leánya volt. A főispán a csehek zaklatása miatt öngyilkos lett Beregszászon. Kállay Elemér egyetlen fia, Ferenc (Frenky) (1929-1956) az osztrák-magyar határon tisztázatlan körülmények között halt meg, amikor disszidálni akart az országból. A történelem viharai nyomot hagytak mindkét családon.

Nos, nézzük akkor, hogy mit sikerült megvalósítani Kállósemjénben, a Kállay-kúriában. Akik még emlékeznek rá, az épületben 1949-től tanyasi kollégium, állami gazdaság, könyvtár, raktár, majd iskola működött. Az évtizedek nyomot hagytak a későbarokk kúrián; mire a felújítás 2015-ben megkezdődhetett európai uniós és állami támogatással, rendkívül leromlott az állapota. Egy éves restaurálás (külső- és belső felújítás, régészeti feltárások, falkutatások, parkrekonstrukció stb.) után Csipkerózsika álmából éledezik Kállay Miklós miniszterelnök egykori otthona.

Kállósemjén neve egyszerre őrzi a Kállay-család és a Balogsemjén-törzs emlékét. A földszinti, egykori helyiségekben idővonalszerűen, egyik terem a másikkal nyílván idézi fel a Kállay-család ezer éves múltját. Mivel az eredeti berendezési tárgyak szinte kivétel nélkül megsemmisültek, így a korszakokat korabeli bútorok, használati tárgyak, evőeszközök, ruhamásolatok, festmények, fotók segítségével elevenítjük fel. Természetesen, vannak felokosított tabletek is, kiállításvezetéssel.

Van középkori terem lovagi páncélok, fegyverekkel, ón és fa étkészlettel, aranyozott nemesi trónszékkel, zászlókkal stb. Megismerhetik a látogatók az ősi Kállay-címer kialakulásának történetét is. A Honfoglalástól Mohácsig terjedő időszakot prezentáló teremből a Thököly- és a Rákóczi-felkelések idejét dokumentáló terembe léphetnek a látogatók. Itt lett kiállítva a nagykallói vár rézmetszete, megismerhetik annak történetét, bepillantást nyerhetnek a kúria építésének kezdeti időszakába, és végigkövethetik a családfán a napjainkig is virágzó három főág kiágazását. Falikárpitok, korabeli lónyereg és -szerszámok teszik szemléletesebbé a kort. A múzeumpedagógiában pedig gondoltunk a legkisebbekre is; gyermekméretű kurucruha áll a kicsik rendelkezésére, hogy egy fotó erejéig beöltözhessenek talpasnak.

Innen a babaszobába léphetnek: korabeli porcelánbabákat, ólomkatonákat, vármakettet tekinthetnek meg a látogatók, és a falakon híres magyar és európai festőművészek alkotásain elevenedik meg a gyermek, mint téma. A modern előírásoknak megfelelően babapelenkázó stb. állnak a szülők rendelkezésére. A babafoglalkoztató funkciója kettős: egyrészt játszhatnak itt a gyermekek korabeli játékokkal, másrészt amíg a gyermekek itt játszanak, az emeleti konferenciateremben a szülők nyugodtak lehetnek, hogy szakszerű felügyelet mellett, egy épületben van a csemetéjük is.

Visszatérve a kuruckori teremhez, az 1848-tól a dualizmus időszakát dokumentáló szobába léphetünk: a szabadságharc ügyéért, de a kiegyezésért is sokat tevő Kállayak emlékét a falakon tablók örökítik meg, korabeli bútorok, fegyverek, festmények, viseletek, eszközök révén.

Ebből a szalonba léphetünk, ahol megelevenednek a korabeli társadalmi események fő helyszínei.

Mivel a Kállay-család Kállay Miklós személyében miniszterelnököt adott a hazának, értelemszerűen a kiállítás egyik legnagyobb része neki állít emléket; a dolgozószobába lépve megtekinthetjük az íróasztalt, a fotelt, korabeli fényképeket és az írógépen éppen születő emlékiratok egy lapját.

Az ebből nyíló ún. pihenőszoba pedig a temetéstől az újratemetésig terjedő közel három évtized történéseit dokumentáló fotókiállításnak ad helyet.

Egy olyan régi családnak, mint a Kállay, történetük megelevenítésekor láthatjuk a megyei és országos vezetőket, miként szolgálták hazájukat. Hasonlóan régi família a Lónyay is, tehát azonos koncepcióval a tuzséri kastélyban is megvalósítható ez.

Van egy 1920-as évek hangulatát idéző kávézónk is, egy eredeti Herendi porcelán kávéfőzőgéppel, és a garázsban a Kállay Miklóséval megegyező, 1931-es Ford A-modellünk is, amely működőképes és kipróbálható a sofőrünkkel.

A parkban álló családi (kegyúri) kápolna és az alatta lévő kriptá az egykoron itt élt családtagokat fogadta be az örök nyugalomra.

Nagyon fontos, hogy a történések felsorolása ne legyen terjengős és fárasztó, ne menjen át unalmas adathalmazba. Ezért „csempésztünk” bele minden egyes terem bemutatásakor érdekes, vagy humoros történéseket is, fenntartandó a folyamatos érdeklődést és figyelmet.

Nem mellékes, mi legyen az állandó kiállítások tematikája: az itt élt családok, egyes családtagjainak története, munkássága a helyi és országos színtereken. Mivel lehet közel hozni őket, „emberközeli” tenni a látogatóknak? Hiszen ha nem tudnak azonosulni a személyekkel, akkor a legmodernebbül berendezett kastélyok, kúriák sem lehetnek látogatóbarátok.

Ne feledjük, hogy bár más-más néven szerepeltek, de mégis egy családról beszélünk Tuzsér vonatkozásában: Lónyayak, Forgáchok, Salamonok, Odescalchiak és Ambrózyak, akik itt letek végső nyugalomra a kastély parkjában lévő családi sírkertben.

Érdemes lenne elgondolkodni, hogy a kiállítások mellett, a hagyományos múzeumi keretek mellett, képes lenne-e koordinálni az intézmény egy esetlegesen létrehozandó „Lónyay Kulturális Út” elnevezésű, határokon átívelő turisztikai projektet, amely összefogná az egykori Lónyay-birtokokat: Tuzsér, Lónya, Vásárosnamény, Bodrogolaszi, Deregyő, Beregsom, Beregszász, Máramarossziget, Nagykágya és Aranyosmedgyes. Mivel megyénkben van (volt?) egy Andrassy- és egy Dessewffy Kulturális Út is, jól kiegészítenék egymást. Legyen vonzó a zárandokoknak, épüljön ki a vallási-, egészség-, gasztronómiai és víziturizmus stb.

2012-ben egy sikeres konferencia zajlott a kastélyban, amelynek középpontjában a Lónyay-család, személy szerint Lónyay Menyhért és utódai álltak, de szó esett más területekről is. Levonva a rendezvény tapasztalatait, újabb kötetek, kiadványok láthatnak napvilágot, kutatásra serkentve a jelenlegi és a majdani történészeket.

Ami Kállósemjén vonatkozásában már tapasztalható: nagy látogatottság, sok vendég, turisták, Mária Út, bicikliút, honlap, facebook-profil, jó fekvési adottság. Természetesen, soha semmivel nem lehet megelégedni, megállni egy szinten, mindig újabb és újabb lehetőségeket kell találni, érdekességeket, új kiállításokat nyitni, konferenciáknak, rendezvényeknek helyt adni. Rendkívül nagy jelentősége van a Kállay-családdal való élő kapcsolatunknak, hiszen ők hazájának Semjénbe – temetkezni is.

Ami a közeli és hosszú távú stratégiánk: tranzit állomásból célállomássá válni. Úgy vélem, Tuzsérnak is a jó földrajzi fekvése révén (Kisvárdá, Záhony és a határátkelők közelsége stb.) bízhatunk abban, hogy egy hamarosan felújított kastélyban, szépen berendezett kiállításokkal fogadhatják a vendégeket, emlékezhetnek az egyik magyar miniszterelnökre és családtagjaira.

Ebben a Kállay-kúria is érdekelt és ehhez minden szakmai és emberi segítséget megadunk Tuzsérnak. Így legyen!

Komiszár Dénes
kiállítás-vezető
Kállay-kúria, Kállósemjén